

PAPER DETAILS

TITLE: Avrupa'nin Mülteci Politikalarına Oryantalist Yaklasimi: Suriye Krizi Sonrasi Avrupa ve Türkiye Iliskileri

AUTHORS: Aysun YARALI AKKAYA

PAGES: 357-380

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/663076>

AVRUPA’NIN MÜLTECİ POLİTİKALARINA ORYANTALİST YAKLAŞIMI: SURIYE KRİZİ SONRASI AVRUPA VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİ *

Dr. Öğr. Üyesi Aysun Yaralı Akkaya

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
ORCID: 0000-0002-6829-4282

• • •

Öz

Makalede Avrupa’nın son yıllarda karşılaştığı göç ve iltica sorununa yönelik yürüttüğü koruyucu politikalar Oryantalizm üzerinden tartışılmıştır. Batı’nın Doğu’yu anlamak için çok uzun süre önce geliştirdiği Oryantalizm, Batı’nın Doğu’yu ötekileştirerek kendisini tanımlamasıdır. Suriye’deki çatışma nedeniyle yaşanan göçler karşısında Avrupa Birliği ülkeleri duyarsız ve yetersiz kalmıştır. Batı dışı bir medeniyetin üyesi olan ve batıya gitmeye çalışan Suriyeli mülteciler, modern Avrupa’nın kutsal değerleri için bir tehdittir. Türkiye ile imzalanan AB anlaşmaları ile mülteciler Avrupa sınırlarından uzaklaştırılmış ve Avrupa Birliği’nin Ortadoğu’ya açılan sınırı olan Türkiye’de bekletilmişlerdir. Avrupa Birliği, Avrupa merkezli bu yaklaşımı ile mülteci sorununu yorumlamış ve Türkiye’nin konumunu şekillendirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Oryantalizm, Batı, Doğu, Suriyeli mülteciler, Türkiye, Avrupa Birliği

*European Orientalist Approach to Refugees Policy: Relationship Between
Europe and Turkey After Syria Crisis*

Abstract

In this article, the immigration and protective policies carried out for asylum by Europe, has been discussed with the understanding of orientalism. Orientalism which is developed by Western countries in order to understand the East, is also another way to define themselves by an otherization perspective. EU countries remained insensitive and inadequate to the migration due to the civil war in Syria. As a member of non-western civilization, Syrian refugees are seen as a threat to the sacred values of modern Europe. By the agreements signed by Turkey and EU, refugees are removed from the borders of Europe and are held within Turkey’s borders. EU has commented on refugee problem within this approach and have shaped the position of Turkey.

Keywords: Orientalism, West, East, Syrian refugees, Turkey, Europe Union

* Makale geliř tarihi: 09.02.2018
Makale kabul tarihi: 10.09.2018
Erken görünüm tarihi: 04.03.2019

Avrupa'nın Mülteci Politikalarına Oryantalist Yaklaşımı: Suriye Krizi Sonrası Avrupa ve Türkiye İlişkileri

Giriş

Oryantalizm, Batı'nın coğrafik anlamda bir merkez olarak tanımlanmasına yaptığı katkının yanı sıra Batı merkezli bakış açısını anlamak içinde kullanılmaktadır. Özellikle Batı'nın karşısında Doğu'ya yüklenen anlamı açıklamada çokça kullanıldığını söylemek mümkündür. Bu nedenle sadece bir kavram değil tarihsel olarak Batı ve Doğu arasındaki süreci açıklamak içinde başvurulmuş bir terimdir. 1970'ler sonrasında ise oryantalizm tartışmalarının özellikle post kolonyal incelemelerinde, edebiyat eleştirileri ile maduniyet çalışmalarında ve feminist teori gibi farklı araştırma alanlarında da kullanıldığını ve etkisinin arttığını söylemek mümkündür (Bulut, 2012:5,6).

Batı tarihsel olarak aslında coğrafi keşiflerle birlikte başlayan bir göç sorunu ile sürekli maruz kalmış olmak ile birlikte Batı dışı alanlarda zaman zaman yaşanan krizler farklı göç dalgalarını ortaya çıkarmıştır. 2010 sonrası ise önce Tunus'ta başlayan sonrasında diğer Orta Doğu ülkelerine sıçrayan Arap Baharı sürecinin bir devamı olarak 2011'de Suriye içerisinde bir çatışma hali gelişmiştir. Yaşanan olaylar neticesinde ülkeden dört milyonun üzerinde kişi göç etmiş evlerini ve yurtlarını terk etmek durumunda kalmışlardır.¹ Bu süreçte Suriye ile kadim bir sınır komşuluğuna sahip Türkiye'nin, Suriye'deki çatışma ortamından kaçanlara ev sahipliği yapması kaçınılmaz olmuştur. Savaşın en yakın tanığı olarak Türkiye bu soruna çözüm bulmak adına yeni arayışlar içerisinde bulunmuştur. Türkiye misafir olarak kabul ettiği Suriyeliler için bir tür geçici ülke ya da geçiş ülkesi olarak görülmüştür. Suriyelilerin beklentileri öncelikle Türkiye'den refah düzeyi yüksek Batı olarak ifade edilen Avrupa ülkelerine gidebilmektir. Bu durum Avrupa başta olmak üzere Batılı ülkelerin yeni bir göç dalgası ile karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Ancak bu göç talepleri karşısında Batılı ülkelerin uyguladığı yasal sınırlamalar, Suriyeliler

¹ Suriye İnsan Hakları İzleme örgütünün, 22 Şubat 2016'da yayınladığı rapor Suriye ile ilgili bilgiler içermektedir (Kamiloğlu, 2016).

başta olmak üzere diğer mültecileri yasa dışı göçe yönlendirirken bu göç dalgası bütün dünyanın dikkatini çeken bir insanlık dramının örneklerini de doğurmuştur.²

AB ülkeleri bu gelişmeler sonrasında yeni sınır kontrolleri geliştirmiş bu kapsamda Türkiye ile 2013'te imzalanan Geri Kabul Anlaşması, Kasım 2015'teki müzakereler neticesinde Haziran 2016'dan itibaren uygulamaya koyulmuştur. Bu sayede AB Türkiye'den Avrupa'ya gitmeye çalışırken Akdeniz'de hayatını kaybeden Suriyeli mülteciler sorununu belli oranda çözüme kavuşturulabileceğini düşünmüştür. Aynı anlaşma ile diğer yandan sorunun çözümünü kendi dışındaki bir devlete devretmeye çalışmaktadır. AB için daha önceki Geri Kabul Anlaşmalarında olduğu gibi sorunu kendi sınırları dışında çözmek sınır aşırı bir yaklaşımın sonucu olmasına karşılık bu politikayı “ötekileştirici” bir söylem ve “oryantalist” bir bakışın yansıması olduğunu söylemek mümkündür. Aynı anlaşmada Türk vatandaşlarına AB ülkelerine girişlerde vize muafiyeti konusunun yer almış olması öteki olarak görülen Suriyelilerin yaşamı üzerinde bir pazarlık yapılmış izlenimi yaratmıştır.³ Batı bu politikaları ile kendisini merkezde tutup, kültürel değerlerini öne çıkarıp bunu korumaya çalışırken Doğu'dan gelenleri sorunları ile birlikte göç ettiği ülkede tutmaya ve burada maddi yardımlar ile kontrol altında tutmaya çalışmaktadır.

Çalışmada çoğunlukla Avrupa'yı işaret ederek kullanılan Batı ve Batılı ülkelerinin mülteci ve sığınmacı politikalarının literatür üzerinden analiz edilerek, Suriyeli mülteciler konusunda Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler eleştirel bir çerçeveden ele alınmaya odaklanılmıştır. Bu bağlamda birinci bölümde kavramların ve metnin özünü oluşturan terimlere yönelik açıklamalara yer verilmiştir. İkinci bölümde çalışmanın ana argümanı olan “oryantalizm”e yönelik tartışmalara yer verilirken, sonraki bölümde Batı'nın öteki ile karşılaşma anlarında geliştirdiği politikalar üzerinde durulacaktır. Sonuçtan önceki bölümde

2 Bu konuda bkz: “Yasa dışı göç yine can aldı”, <http://tr.euronews.com/2017/03/25>, “Antalya'da yasadışı yollarla göç eden 105 Suriyeli kaçak yakalandı”, <http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye>, “Alan Kurdi Davası'nda ilk duruşma”, <http://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey>.

3 Hem vize serbestliğini hem de geri kabulü öngören rapor 04.03.2016 tarihli Avrupa Parlamentosuna ve Bakanlar Konseyine sunulan ikinci rapordur. Bu raporda Türkiye ve AB arasında başlatılan “Vize Serbestliği Diyaloğu”, Türkiye ile Vizesiz Bir Rejime Doğru Yol Haritası başlıklı doküman çerçevesinde yürütüldüğü ifade edilmektedir. Dolayısıyla beş tematik grup altında yer alan 72 şart yerine getirilir ise AB Komisyonu, Türk vatandaşlarının Schengen bölgesinde kısa süreli vizesiz kalışlarını mümkün kılacak şekilde Avrupa parlamentosuna öneride bulunacaktır. İşte ifade edilen beş tematik gruptan biri de düzensiz göçmenlerin geri kabulü başlığını içermektedir. (T-ABVMSGKAHTSY, 2016).

ise bir imkan olarak oryantalizm üzerinden mülteci ve sığınmacı politikalarının değerlendirilmesinin mümkün olup olmadığı tartışılacaktır

1. Kavramsal Arka Plan

Bu bölümde genel olarak çalışmanın kavramlarının tarihsel olarak bir değerlendirmesi sunulacaktır. Çalışmada kullanılan kavramların en başında hiç şüphesiz konuyu şekillendiren insanlığın geçmişten günümüze sürekli karşılaştığı bir olgu olarak göç ve göçün kaynaklık ettiği kavramlar öne çıkacaktır. Göç, temel olarak “insanların, ülkelerinde yaşanan ekonomik ve siyasal yapılarında meydana gelen gelişmeler, krizler, insan hakları ihlalleri, afetler, kıtlık, açlık, salgın hastalıklar, ülkeler arası çatışmalar, iç karışıklıklar nedeniyle topraklarını yasal ya da yasal olmayan yollardan terk etmeleri ve geçici bir çözüm olarak yaşamlarını sürdürebilecekleri daha güvenli sığınma yerleri aramaya mecbur kalmalarıdır. Göç, ortaya çıkış şekillerine göre genel olarak iç ve dış göç olarak ayrılmaktadır (Giddens, 2008:569)⁴. Göç ile birlikte ele alınacak bir diğer kavram ise göçmenliktir. Göçmen, kendisi ve aile üyeleri için maddi veya sosyal koşulların dahi iyi olduğu başka bir bölgeye hareket eden kişileri anlatır. Birleşmiş Milletler ise, bir yıldan daha uzun süreli yabancı ülkeye gitmiş ve burada ikamet etmiş kişileri bu tanıma dâhil eder. Kısacası göç nedeni düzenli ya da düzensiz, gönüllü veya zorunlu ne olursa olsun göçmenin tanımı başka bir yerde kaldığı süre üzerinden belirlenmiştir (Sert, 2014:514). Göçmenlik ile bir diğer kategorisi ise gönüllü ve zorunlu göçmenliktir. Gönüllü göçmenlik, kendi iradesi ile ekonomik nedenlerden kaynaklanan göç türü iken zorunlu göçmenlik politik olaylar, doğal afetler gibi nedenlerden dolayı sürgün edilen ve göçe zorlanan göçmenleri içeren bir anlama sahiptir (Sert, 2014:515). Göç ile birlikte sık kullanılan ve karıştırılan bir diğer kavram ise ilticadır. İltica kavramı olarak, bir kişinin yabancı bir devletin ülkesine, diplomasi temsilciliği ya da konsolosluk binalarına, savaş gemileri ya da devlet uçaklarına girerek kendi devletince ya da başka bir yabancı devletçe kendisine karşı yapılan baskılardan ya da yasal kovuşturmalardan kaçmasını ve bu açıdan sığındığı devletin güvencesini elde etmesidir (Pazarcı, 1989: 30). Suriye krizi ile birlikte öne çıkan ve daha sık duyduğumuz diğer kavramlar ise sığınmacı, göçmen, mülteci gibi birbirinin yerine kullanılan kavramlardır. 1951 Birleşmiş Milletler Cenevre Sözleşmesine göre mülteci şu şekilde tanımlanmıştır:

4 1945’den itibaren gözlenen göç hareketlerini tanımlamak için dört göç modeli belirlenmiştir. Bunlar: Klasik göç modeli, sömürgeci göç modeli, misafir işçi modeli ve yasadışı göç modeli şeklindedir. Giddens bu modelleri göçün gerçekleştiği ülkelerdeki sonuçları ve sebeplerine göre bir ayrım olduğunu ifade eder (2008:569).

1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelmiş olaylar sonucunda ırkı, dini, milliyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korkan takibata uyruğunu taşıdığı ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ve yine bu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen veya vatansız olarak yukarıda geçen nedenler yüzünden önceki daimi ikamet ülkesine dönemeyen veya dönmek istemeyen kimse (BMMYK, 2005a:6).

Yukarıdaki tanıma göre mültecilik belli bir tarih ile sınırları çizilen bir alana yerleştirilmiştir. 1 Ocak 1951 tarihi öncesi ifadesine Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü⁵’nde yer verilmemiş ve aynı metinde coğrafi sınırlama ifadesi de kaldırılmıştır. Sığınmacı ise ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı etmek istemeyen, bir ülkeye sığınan ve o ülkeden mülteci statüsü talep eden yabancı olarak tanımlanmıştır (İltica ve Göç Mevzuatı, 2005:8)⁶. Bu çerçeveden iki terim arasında kavramsal olarak bakıldığında temeldeki ayrımı belirlemek önemlidir. Sığınmacı Avrupa dışından gelen ve 1951 Sözleşmesinde mülteci olarak ifade edilen tanıma göre sığınma başvurusunda bulunsa bile kendisi ile ilgili kesin karar verilemeyen kişidir. Bu bağlamda İngilizcede “refugee”, “asylumseeker” kavramlarının karşılığı olan “mülteci” ve “sığınmacı” ifadeleri daha çok idaresinde bulundukları devlet tarafından baskı altına alındığı ya da dinsel, etnik ve benzeri kimlikleri nedeniyle hakları ihlâl edildiği için farklı bir ülkede yaşamayı talep eden toplulukları veya bireyleri tanımlamakta kullanılan terimlerdir (Köse, 2016:2). Bu bağlamda mülteci ve sığınmacının daha çok sosyal ve politik etkenlerden kaynaklandığı için zorunlu göçmenler kategorisinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu etkenleri insani krizler, silahlı çatışmalar, çevresel felaketler, sosyal dışlanma gibi nedenler eklenerek genişletmek mümkündür. Bu bağlamda zulüm veya hayatlarının ciddi tehlike altında olması sebebiyle başka bir devletten kaçan ve bir başka devlet tarafından koruma sağlanması talebinde bulunanlar, sığınma hakkı alarak beraberinde geri

5 Sözleşmenin tam metni için bkz: Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr>.

6 Burada sığınmacı kavramı ile ilgili anlam ve adlandırma sorunları mevcuttur. Türk hukukuna göre ve BMMYK uygulamasında bu kavramsal karışıklık görülmektedir. BMMYK uygulamasında sığınmacı statüsü elde eden kişilerle, yukarıda mülteci tanımı için verilen ifadelerdeki gibi bir durum ile karşı karşıya kalanlar, herhangi bir ayırım yapılmadan bütün kişilere sığınmacı denemesi yoluna gidilmiştir. 1994 Tarihli yönetmelikte ise sığınmacı statüsü kazanan kişiler için mülteci ve bu statüyü kazanmayan sığınma arayan kişiler içinse “sığınmacı” terimi kullanılmaktadır (Hacıoğlu, 2016:409).

göndermeme (*non-refoulement*) ilkesi, sığınma ülkesi sınırları içinde kalma izni ve insani standartlarda muamele gibi çeşitli haklara sahip olmaktadırlar (BMMYK, 2005b).

Mülteci ve sığınmacı ile kimi zaman karıştırılan bir diğer kavram ise “göçmen”dir. Göçmen ile tanımlananlar zorlayıcı faktörlerin dışında, göç içerisinde bulunan ve bundan dolayı göçü gerçekleştirenler olarak ifade edildiği gibi kendisi ve aile üyelerinin geleceği için maddi olarak ve sosyal koşulları sebebi ile daha iyi ortamlar sunan bölgelere giden kişiler tanımı kabul edilebilir. Birleşmiş Milletlere bu tanımı kısıtlayarak bir yıldan fazla bir süre ile yabancı bir ülkede ikamet etmiş olmayı getirmiştir (Sert, 2014:514). Göçmenler vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanmaya devam ederler. Göçmeni kabul eden ülkeler ise kendi göçmen politikalarına bağlı olarak yaptıkları başvuruları kabul ya da reddedilebilir (Steinbock, 1998:738). Göçmenler tamamen ekonomik sebeplerle veya hayatlarını maddi yönden iyileştirme amacıyla menşe ülkelerini terk eden kişilerdir. Ekonomik göçmenler, mülteci statüsü kriterleri kapsamında olmadıkları için mülteciler gibi uluslararası koruma alma hakkına sahip değildirler (Yücel, 2017:8). Bu nedenle göçmen ile sığınmacı ve mülteci konumundakilerin tabi oldukları statü değişmektedir.

Sığınma ve iltica etme olgusu 20.yy’ın başlarından itibaren kurumsal bir alanda tartışılmaya ve gelişen ulus-devlet olgusu ile birlikte öne çıkmaya başlamıştır. 1912 yılındaki Balkan Savaşları, 1914-1918 arasındaki Birinci Dünya Savaşı ve 1917 Sovyet Devrimi sırasındaki siyasi gelişmeler nedeniyle Avrupa, Asya ve Orta Doğu göç olaylarına sahne olmuş ve bu göçler neticesinde bir örgütlenmeye gerek duyulmuştur. Bu konuda ilk önce Milletler Cemiyetiyle başlayan girişimler, Birleşmiş Milletler döneminde etkili bir sonuca ulaşabilmiştir (Başçeri, 2001:29). İkinci Dünya Savaşı sırasında da sığınmacı sayısındaki artışlar soruna çözüm bulmaya yönelik yeni önerilerin sunulmasını gerekli hale getirmiştir. Bu süre içinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiseliği’ne (BMMYK) kadar pek çok farklı kuruluş oluşmuş ve pek çokları da dağılmıştır. İlk olarak savaşın yol açtığı tahribi önlemek ve savaşa maruz kalanlara yardım gönderilmesi ve düzenlenmesi amacıyla 44 devlet 1943’te biraraya gelerek BM Yardım ve Rehabilitasyon Kuruluşunu kurmuşlardır. Bu örgüt yerlerinden olmuş insanların geldikleri ülkelere geri dönmelerini amaçlamıştır. Daha sonra BM örgütüne bağlı olarak 1947’de Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organization /IRO) kurulmuştur. Bu örgütün görevi mültecilere yaşamlarını sürdürmek için yol göstermek ve yeniden yerleşmelerini sağlamaktır. Aslında bu kuruluş mültecilerle her anlamda ilgilenen ilk kuruluş olmuştur. IRO 1947 ve 1951 yılları arasında bir milyonun üzerindeki Avrupalı mülteciye büyük oranda Avrupa’nın dışında ABD, Kanada,

Avusturalya ve İsrail başta olmak üzere yaşamlarını sürdürebilecekleri yeni vatanlar bulmuştur (BMMYK, 2005a:14).

Bu süreç içerisinde sorunun bir insan hakkı problemi olarak ele alınıp tartışılması da aynı şekilde İkinci Dünya Savaşı ertesinde insan hakları kavramının kuramsallaştırılması ve buna bağlı olarak 10 Aralık 1948 tarihinde ilan edilen, “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi”nden (İHEB) hemen sonra, bildirgede yer alan hemen bütün haklar hakkında çeşitli takip, denetim ve yaptırım araç ve mekanizmalarına sahip Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmeleri oluşturulması ile söz konusu olmuştur. Hemen sonrasında İHEB madde 14'de temel bir insan hakkı olarak sayılan "iltica hakkı"na ilişkili Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair BM Sözleşmesi 1951 yılında Cenevre’de kabul edilmiştir (Kılıç, 2010:3). 1951 sözleşmesinin göçmenlerin hakları konusunda katkıları olduğu görülmektedir. İlk olarak mültecilerin bir gruba ait olması fikrinden bireysel olarak sorunlar ve durumlar ele alınır hale getirilmiştir. İkinci katkısı, sığınma talebinin tanınması devletlerin insiyatifine bırakılmıştır. Bunun içinde öncelikle sığınmacının başvurduğu ülke içine girmiş olması şartı getirilmiştir. Üçüncü olarak, sığınma talebinde bulunan kişilerin hayatlarının tehlikede olabileceği ülkelere geri göndermemelerini garanti altına alan geri göndermeme⁷ prensibi oluşturulmuştur. Ayrıca, Avrupalı kavramını genişletmesi ile zulüm ve korku taşıyan ibaresine yer verilmiştir (Başçeri, 2001:34). Yine 1951 Mülteci Sözleşmesinde, bu sözleşmeden doğan mültecilere nasıl muamele edileceğine ilişkin standartlar kısmen belirlenmiştir. Buna göre mültecilere yapılan muamele, benzer durumdaki yabancılara yapılan muameleden daha kötü olamaz, en uygun muamele olarak da mültecilerin benzer durumda bulunan yabancı ülke vatandaşları ve ülke vatandaşları ile aynı muameleyi görmeleri gereklidir (BMMYK, 2005b).

BMMYK ilk önceleri sadece İkinci Dünya Savaşının yarattığı göç ve sığınma sorunlarını çözüm bulma amacındadır. Bu nedenle BMMYK’nin kapsamı ve beraberindeki mülteci tanımı Avrupada yaşanan sorunu çözmeye odaklı olarak düzenlenmiş görünmektedir. Dönemin sorunlu olayları karşısında BMMYK’nin çözümü sığınmacıları üçüncü bir ülkeye yerleştirmektir. BMMYK 1960’lı ve 1970’li yıllarda Avrupadan sonra artık diğer kıtalardaki sığınma olaylarıyla ilgilenmiştir. Dolayısıyla sığınmacı sorunu bölgesel niteliğini

7 Geri göndermeme, mültecilerin devletler tarafından, hayat ve özgürlüklerinin tehdit edilebileceği ülke veya topraklara herhangi bir şekilde geri gönderilmelerini yasaklayan temel mülteci hukuku ilkesidir. Geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi uluslararası teamül hukukunun bir parçasıdır ve bu nedenle 1951 Sözleşmesine taraf olsun olmasın tüm devletler açısından bağlayıcıdır (BM Göç Terimleri Sözlüğü, 2010).

korumaya devam ederken aynı zamanda kıtalar arası niteliğe dönüşmüştür. Özellikle ekonomik temelli göçlerde artış yaşanmış, gelişmiş batılı ülkelere, üçüncü dünya ülkelerinden ekonomik refah ve istihdam amaçlı göçler meydana gelmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesinden sonra uluslararası bir diğer belge 1967 Protokolü'dür. Bu protokolde 1951 Sözleşmesinde değişiklik yapılmış ve Avrupa Konseyi'ne üye olan hemen hemen bütün ülkeler⁸ coğrafi sınırlama maddesini kaldırmışlardır. Böylece mülteci kavramı geniş bir perspektife bürünmüş ve bütün dünyadaki gelişmelere bağlı olarak açıklanmıştır. 1960 yıllara gelindiğinde ise ekonomideki artış nedeni ile gelen mülteciler yeni işgücü olarak kabul edilmiş ve memnuniyetle karşılanmıştır (Mole, 1997:6). Bu bağlamda BM ve sonraki süreçte oluşturulan Avrupa Birliği (AB)⁹ gibi uluslar üstü yapılar insan haklarını ulus-devletin sınırları aşan bir çerçevede korumakta böylece, insan haklarının varlığını ve devamlılığını garanti altına alarak güçlendirilebilecektir.

Sonuç olarak uluslararası hukuksal düzenlemeler ile ülkelerinden ve dolayısıyla ulus-devlet bağı ortadan kalkan mülteci, sığınmacı ya da şartlı mülteciler için insan haklarının temini oluşturulan bu kurumların varlığı ile güçlendirilmiştir. Ancak Arendt'e göre vatandaşlık bağı ortadan kalkması ile mülteci statüsüne geçenler için yeniden insan haklarının söz konusu olabilmesi, başka bir siyasal topluluk tarafından kabul edilmeleri ile mümkün hale getirilmiştir (Arendt, 2014:281-282). Oysa mültecilik sadece bir hukuksal statü değildir ve vatandaşlığın yitirilmesi ile aynı zamanda bu kişilerin içine doğdukları siyasi topluluklarının ve ulusal kimliklerinin kaybıdır. Bu bağlamda ulus-devlet içinde yaşayan ama vatandaşlık bağı olmayan göçmenler, mülteciler ve vatansızlar için ulus üstü koruma sistemleri ve böylelikle oluşturulan hukuksal metinler temel hak ve özgürlüklerin herkes için korunmasına katkı sağlamıştır (Soykan, 2015:4,5).

2. Batı-Doğu Düalizmi: Oryantalizm

Oryantalizm kavram olarak Batı'nın Doğu'yu anlamak ve Doğu üzerine tartışmalarını okumak adına kullanılmış ve üretilmiş bir kavramdır. Oryantalizmin ilk defa ne zaman kullanılmaya başlandığı bilinmese de batının kendisini tanımlamak için doğuyu hep bir araştırma alanı olarak gördüğü ve

8 Avrupa Konseyi'ne üye olan devletlerden yalnızca Macaristan, Malta ve Türkiye coğrafi sınırlama maddesini muhafaza etmektedir (Mole, 1997: 49).

9 Avrupa Birliği öncesinde insan haklarının korunması ve güvence altına alınması önce Avrupa Konseyi ile gerçekleştirilmiş olmakla birlikte, AB ülkelerinin 2000'de imzaladıkları ve 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'ndaki Temel Haklar Şartı ile genişlemiştir.

merak ettiğini söylemek güç değildir. Ancak ilk olarak 19. yüzyılın üçüncü çeyreğinde 1873 yılında Paris'te gerçekleştirilen “Oryantalistler Kongresi” ile bu kavram terimi duyurulmuştur. Bundan itibaren ise Doğu medeniyetleriyle ilgili araştırmanın yapıldığı kongreler toplanmaya devam etmiştir (Sibai, 1993:35). Oryantalizm bir bilim dalı, bir söylem tarzı, bir siyasi ideoloji ya da bir dünya görüşü olarak değerlendirilebilir. Oryantalizm aslında biz ve onlar düalizmine dayanan inşacı bir anlayışından eseridir. Oryantalizm, kendini Batı denilen bir siyasi-kültürel oluşuma ait hisseden birinin, Doğu olarak betimlenen ve sadece belli bir coğrafyayı kapsamayan diğer bir oluşum hakkında ve onun öğeleri ile ilgili konuşmasıdır. Edwar Said'in oryantalizm tanımı ise şöyledir:

Oryantalizm jeopolitik bir duyarlılığın estetik, akademik, ekonomik, sosyolojik, tarihsel ve filolojik metinlere dağıtılmasıdır, sadece temel coğrafi bir ayrımın üstüne düşünmek değil, akademik buluşlarla, filolojik yeniden inşalar, psikolojik yeniden çözümler doğa ve sosyoloji tanımları aracılığıyla gerek yarattığı gerek sürdürdüğü tam bir çıkarlar dizisi üzerinde durmaktır (Said, 1998:24).

Said için “oryantalizm bir söylemdir”. Batı'nın Doğu hakkındaki her türlü söylemidir. Çünkü Batı da Doğu da sadece orada değildir. Her ikisi de insan eliyle yapılmış şeylerdir. Batı'nın kendisi kadar Doğu'nun da bir düşün geleneği ve bir fikir geleneği vardır. Doğu Batı'ya bu sahip oldukları sayesinde gerçeklik ve varlık kazandırır (Said, 1998: 35). Said'inde üzerinde durduğu gibi oryantalizm batı doğu düalizmi içermekte ve yaratılan bir Batı onun karşısında ise yaratılan bir Doğu tasavvurunu çizmektedir. Said için on sekizinci yüzyılın sonlarından başlayarak Oryantalizmin Orient ile uğraşan kurumsallaşmış bir analiz şekli, bilgi rejimi sistematiği ve bu bağlamda bir güç olarak orienti öğrenmek değil aynı zamanda onu üretendir denilebilir (Said, 1995:3). Burada sorulması gereken soru, Batı ve Doğu'nun ne zaman ortaya çıktığıdır? Hentch'in “Hayali Doğu” kitabında da ifade ettiği gibi Avrupa'nın mitolojik olarak doğuşu bir kopuş mitosuna dayanır. Kendilerini Helen soyundan sayanlar “Europa” öyküsünü benimsemiş, böylece Helen uygarlığı başından itibaren Avrupalı olmuştur (Hentch, 1996: 24). Bunun yanı sıra mitosun dışında batı-doğu ayrımını şekillendiren bir diğer durum inanç ayrımıdır. İslam bu karşıtlığı şekillendirirken, batıda Haçlı seferleri ile başlayan süreçte, İslam aynı zamanda batının yükselişini durduran, batı medeniyetini bölünmelere götüren bir unsur olarak düşman yani “öteki” olarak tanımlanmıştır (Hentch, 1996: 40). Avrupa düşüncesinde ötekinin anlamı ve tanımının değişkenlik taşımaktadır. 15. ve 16.yy'a kadar Avrupa için tutarlı bir kimlik ve kendinin tanımlanması söz konusu değildir. Ortaçağ için aslında Hristiyanlığın birleştirici çatısı etrafından bir araraya gelen Avrupalıların İslamiyet'e karşı birleşmesi ile şekillenmiştir. Ancak asıl kimlik sahiplenmesinin yukarıda da ifade edildiği gibi kolonyal genişleme ile olduğunu görmekteyiz. Avrupa kimliği modernleşme, bilimin ilerlemesi ve rasyonalite ile birlikte

anılmaya başlanırken Avrupa değerleri öne çıkmış oldu. Değişken ötekisini belirleyen bir diğer gelişme ise Avrupa'nın Amerika ile etkileşiminin daha da yoğunlaştığı ve Sovyetlerin dağılması ile belirlenen ideolojik ötekidir. Doğu komünizmi öteki olarak belirlenirken bu defa da demokrasi ve açıklık özgür Avrupa değerleri olarak yükselmiştir (Haldrup vd, 2006:174). Said'e göre ise "Ne doğunun ne de batı kavramının hiçbir ontolojik istikrarı yoktur; bunların her biri insani çabayla yapılır-kısmen ötekilerin kimliğini kullanarak kısmen de onaylama yoluyla"(Said, 2004:870). Bu açıdan oryantalizmin bu belirlenen değerleri ile ötekileştirmeden beslendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ötekileştirmenin, farklılaştırmanın nedenlerini tarih öncesi dönemlere ve tercihlere dayandırılabiliriz (Bulut, 2002: 27). Ancak temelde coğrafi anlamda farklılaşmanın etkisi olduğunu da ifade edilebiliriz. Childe'e göre asıl farklılaşma yerleşik hayata geçiş ve tarımla mümkün olmuştur. Bu gelişmelerin yoğun yaşandığı doğulu merkezler, medeniyetlerin ilk doğduğu alanlar olmuştur (2002:32). Coğrafi alandaki öteki Avrupa içerisinde ise hiçbir zaman homojen olmamıştır. Öncelikle Avrupa için kendi içinde Kuzey ve Güney olarak bir öteki mevcuttur. Daha yakın dönemlere gelindiğinde ise Berlin duvarının yıkılması ile birlikte Avrupa'daki ulus devletler bu defada Avrupa Birliği içinde yeniden düzenlemeye ihtiyaç duydular. Birliğin önceleri çevre olarak tanımladığı ülkeler Yunanistan ve Kuzey ülkeleri gibi, kendilerini Doğu ile Batı arasında bir köprü olarak tanımladılar. Avrupa Birliği süreci ile birlikte ise Avrupa'ya yönelen iyi devletler ile kötü olarak tanımlanan şiddet yanlısı ve radikal rejimleri olan devletler öteki olarak tanımlandı. Daha doğru ifade ile Avrupa ve NATO normlarını benimseyen Avrupalılar ile öteki Doğu arasındaki ilişki yeniden düzenlenmiştir. Avrupa bu süreçte sınırlarına öteki olarak ifade edilen bu ülkeleri dahil edip genişleyerek ötekisini içine almıştır. Ancak bu durumda yeni belirlenen öteki Arap/Müslümanlar olarak kendini göstermiş oldu (Haldrup vd., 2006:175).

Ötekileştirme ve kendini tanımlama sürecine bu açıdan baktığımızda batının kendisini doğu üzerinden tanımladığı söylenebilir. Bir diğer söylemle Batı Doğu'nun zenginliklerinden ve kültürel mirasından var olmuş ve kimlik kazanmıştır. Bu kimlik kazanımı ile birlikte kendinden farklı olanlar merkezin dışına itilmiş, böylece Doğu Batı'nın kimlik adlandırmasında içsel bir anlam taşımaya başlamıştır. Batı kazandığı kimliği ile kendini konumlandırırken batı dışı kimliklerde öteki adı altında birleştirilir, bu aynı zamanda batının tarihini de evrensel bir hale dönüştürmüş olur (Kahraman ve Keyman, 1998:79). Oryentalist algı aynı zamanda bir karşılaştırma modelidir denilebilir. Yapılan karşılaştırma sayesinde Batı kendine yakın ve yakın olmayan toplumları kategorileştirmiş olur. Batı modern, ileri, çağdaş, gelişmiş; batı dışı toplumlar ise vahşi, geri kalmış, azgelişmiş, geleneksel, barbar ve gericidir (Kahraman ve Keyman, 1998: 79).

Batı ötekileri bir kategori içerisine koyarken, aynı zamanda karşıtını da belirlemiş olur. Ötekisi Batı'nın merkezde olduğu durumda kutup yokluğu içinde belirsiz bir yerdedir. Batı kendinde olan üzerinden bir tanımlama yapınca Doğu'da olmayan eksik kalmış bir yan gibi gösterilmiş olunur (Keyman vd., 1996:11). Hentch'de ifade ettiği gibi hayali doğu, Batı'nın tam karşıtıdır ve sınırları belirsizdir, dünyanın geri kalan her yerini Batı'nın kendisi ya da kendisinin doğrudan uzantısı saymadığı her şeyi içine alabilir (1996:9).

Böylelikle oryantalizm düşüncesinde yer alan bizler-onlar tartışmasına zemin hazırlanırken tanınma temelli sınırlarda çizilmiştir. Doğu burada Avrupa fikrinin ne olduğu hakkında "o" Avrupalı olmayanlara karşı tanımlanmakta ve kolektif kimlik bilincinin oluşmasında önemli bir işlev yüklenmektedir. Bu niteliğiyle Doğu, Avrupa kültürünü Avrupa içinde ve dışında hegemon hâle getiren en önemli bileşendir. Çünkü, Avrupa kimliği bütün öteki Avrupalı olmayan insanlar ve kültürlerle kıyasla daha üstün kılınmış olunmaktadır. Bu arada Avrupa'nın ilericiiliğinin Doğu'nun geri kalmışlığı vurgulanarak ikinci bir hegemonya düzlemi inşa edilmektedir. Said buna "pozisyonel üstünlük" demektedir. Said'e göre Doğuculuğun oluşumundaki asıl etmen doğu coğrafyasının batıdan geri kalmış olduğuna dönük inançtır. Bu geri kalmışlık algılaması ve anlayışı Doğuculuğun bir siyasal doktrine dönüşümünü de hazırlamıştır (Kahraman, 2002:164). Avrupa'da şarkiyatçılık, doğu bilimi, doğu kültürü araştırmaları Said'in oryantalizm kitabından eskilere dayanmaktadır. Buna rağmen Said'in kitabının getirisi, onun ciddi bir iddiada bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Said'e göre çağlar boyunca Batılıların Doğulular hakkındaki her türlü bilgisi ve bu bilginin temsili çarpık, eksik ve yanlış algılamalara dayanır. Hatta Said'e göre Batının Doğu ile ilgili her fikri aynı zamanda Batıyı yücelten ve Batının iyi, doğru, üstün olan olarak egemen bir konuma getirilmesidir (Çırakman, 2001:190). Aslında Batı kendi yazdığı bir piyesi sahneler gibidir. Batının rolü iyi, çağdaş, modern, Doğununki ise geri kalmış, az gelişmiş, kötü ve vahşi olandır. Bütün temellendirmede bu varsayım üzerinden yapılmaktadır. Batı dünya üzerindeki egemenliğini oluştururken elbette kendini güçlü yapmada kullandığı bazı araçlar olacaktır. Kapitalizm bu bağlamda Batı'nın ekonomik ve siyasal güç oluştururken kullandığı araçlardan biridir. Said'inde üzerinde durduğu Batı'nın bir güç merkezi haline gelmesinde kullandığı araç ise bilgiye sahip olmasıdır. Bu açıdan Doğu ile Batı arasındaki ilişki, bir güç, bir hâkimiyet, farklı derecelerde karmaşık bir hegemonya ilişkisidir. Doğu Batı'ya boyun eğecek biçimde, her türlü araçla Doğululaştırılmıştır. Batılı doğu üzerinde her şeyi bilerek onun üzerinde tahakküm kurmakta ve böylece onları Doğululaştırarak kendini meşru kılmaktadır. Aslında ilk bakışta sanki bunun bir kurgu olduğu ya da hayal ürünü olduğu düşünülebilir. Ancak bu Avrupa'nın somut ihtiyaçlarının ve bilinçli uğraşlarının sonucudur. Doğu kültürü ve tarihi hakkında toplanan bilgi, Batı'nın

Doğu'ya üstün olduğunu gösteren bir Doğu imgesi yaratmış ve bu imge bağlamında Batı Doğu'ya hâkim olma ve orayı ele geçirme istencini doğurmuştur (Said, 1998:139). Burada özellikle üzerinde durulması gereken bir diğer nokta aslında Said için oryantalizmin özünde bir söylem olduğu düşüncesindedir. Said'in oryantalizm tanımı Batılı özne tarafından yaratılan ve sınırlarını Foucault'un belirlediği "söylem-bilgi-iktidar" bağlamında ifade edilen bir söylemdir. Buna göre bilmek, yapabilmek, otorite kurmakla eşdeğerdir. Bir şeyi bilmek ona egemen olmak, üzerinde otorite kurmaktır ve bu otorite elbette kendi kaderini tayin edemeyecek olan "o"nun yerine Batılılara aittir. Doğu Batı'nın sessiz "ötekisidir". Said'in öteki olarak doğu hakkındaki fikrinin temelinde "söylemsel bir yapı olarak "öteki"yi ele alarak ötekini çeşitli söylem ve kurumlar tarafından kurulan bir bilginin nesnesi olarak oluşturur. Said kitabında özellikle doğunun Aydınlanma sonrasında Avrupa tarafından kurulduğu üzerinde durur. Bu kuruluş yönteminde de ötekinin tarihsel bir varlık olarak oluşunu reddeder. Aslında Said'in yapmaya çalıştığı ötekini temsil mekanizmalarını yerleştirmek ve Batı dışı kültürlerin temsiliyet sistemine de köklü bir eleştiri getirerek modernite ile iktidar arasındaki ilişkiyi çözümlemektir (Keyman vd.,1996: 77). Said'in analizi ile Batının Doğulu ötekini bilme arzusu temelde Batının iktidar arzusuyla iç içe geçmiş düğümlenmiş durumdadır (Keyman vd., 1996:109). Oryantalizm söylem olarak ya da değil doğu-batı karşıtlığı ile bize doğu ve batı üzerinde yeniden düşünme ve yorum getirme hatta çelişkileri saptama imkânı sağlamıştır.

Sonuçta Said'in kavramsallaştırması temelinde yapılan bu analiz bize Batı olarak ele aldığımız alana özgü genel bir perspektif sunar böylece çalışma içinde ele aldığımız Avrupa Birliği'nin mülteci sorunu bakışta geliştirdiği yaklaşımı da analiz etme fırsatı verir. Genel olarak mülteci sorununa bakışta kullanılabileceği gibi özelde Suriyeli mültecilerin Avrupa sınırına gelmeleri ile karşılaşılan sorun bağlamında da kullanılabilecek bir argümandır. Suriye'de yaşanan iç gelişmeler ile ilgili olarak Avrupa ve Batılı devletlerin geliştirdiği yaklaşımda çoğunlukla askeri çözüm hedefli ve kendisini merkeze alan en düşük maliyetli bir çözüm bulmaya yönelmektedir (Köse, 2016:3). Bu çözümlerden bir kısmı Suriye krizi için önerilenlerden biri olarak karşımıza nitelikli mülteci seçimi ile barınma, istihdam, sağlık ve eğitim gibi sorunların çözümü için mültecilerin bulunduğu ülkelere mali yardım şeklinde belirmektedir (Meyers, 2000:1245). Dolayısıyla oryantalizmin unsurları arasında olan konumlandırma, kendini ona göre tanımlama ilişkisini bu sorun bakışta da görmekteyiz. Avrupalı ülkeler mülteci akını karşısında yürüttükleri politikalarda belirleyici konumlarını sürdürürken, bilinmeyen, korkulan ve şüphe ile bakılan öteki doğulu mülteciler ile ilgili tutumlarında Said'in ifade ettiği gibi "pozisyonel üstünlüklerini" sürdürme gayreti içinde olmuşlardır.

3. Geçmişten Günümüze Batı'nın Göçmen, Sığınmacı, Mülteci Deneyimleri

Batı tarihsel olarak coğrafi keşiflerle birlikte başlayan bir göç olgusuna sürekli maruz kalmıştır. Batılılar yeni yerler keşfettikçe zenginleşirken, Batı dışı medeniyetlerde Batıyı öğrenmişlerdir. Dolayısıyla bir karşılıklılık içeren bu ilişki ekonomik bir sonuç yaratmanın ötesinde sosyolojik ve demografik yapıda değişim, kültürel alanda farklılaşma, kimlik ve tanınma kaygılarını ön plana çıkarmıştır. Sistemik olarak Avrupa'ya göçün başlangıcı ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin savaşın yarattığı işgücü açığını kapatmak amacıyla, Üçüncü Dünya ülkelerinden talep ettiği istihdam amaçlı göçlerdir. Bu göçler Avrupalı ülkeler tarafından desteklenmiştir. Bu dönemde gelen göçmenler bir sorun olarak görülmemiş ve bu nedenle buna uygun bir politika öngörülmemiştir. Ancak asıl sorun, gelen göçmenlerin geçici olmadığının anlaşılması ve sonrasında göçmen grupların ailelerini de getirmesi ile başlamıştır (Samur, 2008:4). Resmi rakamlara göre 2000'li yılların başında Avrupa Birliğine üye devletlerin sınırları içerisinde yaşayan göçmenler 21 milyondur. Bunların dörtte üçü Almanya, Fransa, İngiltere, İsviçre ve İtalya'da bulunmaktadır (Wanner, 2002:18). Sonrasında farklılaşan ihtiyaçlar ve talepler ile Batı'nın yeni politikalar geliştirmesi kaçınılmaz olmuştur. Bunlar arasında bir kısmı göçle gelenlerin Batı ile bütünleştirme çabasını taşıyan entegrasyon temelli yaklaşımlar iken diğeri farklılıkları kabul eden birlikte yaşamı geliştirmeye dayalı “çokkültürlülük” politikalarıdır. Bu politikalar, uygulanış ve yöntem açısından farklılıklar içerse de temelde farklı olanları birlikte yaşayabilecekleri bir toplumda, birlikte tutmayı amaç edinmiştir.

Batılı ülkeler arasında ortak bir politik yaklaşım söz konusu olmasa da Avrupa Birliği sürecinde ülkelerin yine de bağlayıcı ortak söylemlerde birleştiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bunların başında “çokkültürlülük” öne çıkarılan yaklaşımlardan biri olmuştur. Çokkültürlülük ifadesi farklı kültürel çoğulculuk biçimlerini kapsayan geniş bir anlamda biçimlenir. Ancak genel olarak kültürel çeşitliliği şekillendiren iki temel boyut olduğunu görmekteyiz. Birincisi kültürel çeşitliliktir. Bu belli bir merkezi yönetim içinde ve belli bir toprak parçası için bir araya gelmiş kültürlerin devlet içerisinde yer almasıdır. Böylece ulus-devlet içerisinde egemen kültürden kendilerini sahip oldukları kültür ile ayrı kabul eden azınlıklar varlıklarını sürdürmek için çaba harcarlar. İkinci olarak ise bireysel ya da aile olarak göç üzerinden gerçekleşir. Bu durumda daha çok göçmen gruplar etnik olarak bir araya gelerek toplumun bir parçası olmak isterler. Burada göçmenlerin talebi kültürel haklarına saygılı davranılması ve yasaların bu bağlamda düzenlenmesidir (Kymlicka, 2015:40). Dolayısıyla çokkültürcülüğü destekleyen en önemli olgulardan biri göç olgusudur. Özellikle büyük ve göç almaya uygun ulus-devletler aldıkları kişi ya da aileleri göçmen

olarak kabul ettikten sonra bu grupların etnik özelliklerinin bir kısmını korumalarına izin vererek kültürel çoğulculuk sağlanabilmektedir. Bu olgu, özellikle kişi başına en yüksek göç alma oranına sahip olan ve dünyadaki yasal göçlerin yarısından fazlasının aktığı Avustralya, Kanada ve ABD’de hayati bir önem taşımaktadır (Kymlicka, 2015:45).¹⁰ Çokkültürlülük bir diğer ifade ile bir devletin sınırları içerisinde, farklı ulusların birlikte çok etnikli olarak kimliklerini yaşayabilmeleri için de kullanılabilir. Dolayısıyla çokkültürlülük “çeşitli nedenlerle, egemen toplumlardan dışlanmış ya da kenara itilmiş etnik olmayan çok çeşitli sosyal grupları bir arada düşünebilmek” olarak ifade edebilir (Kymlicka, 2015:51).

Çokkültürlülük yaklaşımının yanı sıra doğrudan AB üyesi ülkelerin göçmenlerin entegrasyonuna veya dışlanmasına karşılık yürüttüğü politikalar mevcuttur. Bu çerçevede, göçmenlerin ne kadar süredir bu ülkede yaşıyor oldukları, ekonomik ve sosyal gelişmişlik seviyeleri ve yerli halk ile olan kültürel benzerlikleri veya farklılıkları önemli noktalar olarak göze çarpmaktadır. Sonuç olarak sistematikleştirme açısından baktığımızda AB vatandaşı olmayanların entegrasyonu veya dışlanması yönünde Avrupa ülkelerinde uygulanan başlıca üç model göze çarpmaktadır (Koca, 2002:102). Bunlardan ilki “Asimilasyon Modeli”dir. Buna göre gelen göçmenlerin dil, kültür ve sosyal karakter bakımından yaşadıkları topluma uyum sağlayacakları düşüncesiyle bu gelişimi hızlandıracak politikalar uygulanmaktadır. Bunu sağlamak için oturma hakkı olan göçmenlerin hepsine vatandaşlık verilmesi de ayrıca asimilasyonun sağlanmasında bir araçtır. İkinci model olan “Çok Kültürlü Model”de ise göçmenlerin dil, kültür ve sosyal farklılıklarını kaybetmeleri beklenmeden onlara yerli halkla eşit ekonomik, sosyal ve politik hakların verilmesi öngörülür. Bu yaklaşım geniş olarak yukarıda üzerinde durulduğu gibidir. Son olarak “Dışlanma Modeli”nde hükümetler ve yerli halk, göçmenleri kendi uluslarının

10 1960’lar öncesi hakim düşünce, göçmenlerin ülkeler tarafından tercihinde belirleyici olanın bu grupların kendilerine ait kültürel özelliklerini terk etmeleri ve bu bağlamda sadece belirlenen mevcut durumdaki kültürel değerleri kabul etmeleridir. Bir diğer ifade ile nispeten kolayca asimile edilecek olanları tercih etmektedirler. Aynı anda asimile edilemez olarak gördüklerinin ise bu ülkelere girişlerine engel olunmaktadır. Bunu gösteren uygulamalardan bazıları Çinlilerin Amerika ve Kanada’ya göç etmelerinin engellenmesi, Avustralya’nın belirlediği yalnızca beyazlar prensibidir. Bu bağlamda hakim olarak asimilasyon politikası uygulanmış Kanada gibi ülkelerdeki etnik mozaik olarak görülen uygulama ise çokkültürlü politika olarak kabul edilmiştir. Oysa Kanada’da göç edenlere asimile olmak üzere iki hakim uluslu yapı olan İngiliz veya Fransız kültürlerinden birini seçme hakkı tanınmıştır. Bu ülkeler 1970’ler ile birlikte göçmen grupların talepleri doğrultusunda bu yaklaşımı terk etmiş ve göçmenlerin etnik kimliklerinden gelen özelliklerini korumaya dayalı daha ılımlı politikalar benimsemişlerdir (Kymlicka, 2015:45,46).

bir üyesi olarak kabul etmezler. Ayrıca göçmenlerin ekonomik, sosyal, kültürel ve politik haklara sahip olması sınırlandırılır (Güleç, 2015:89).

AB ülkelerinin geliştirdiği bu stratejiler aynı dönemde ülke siyasetlerindeki değişimin adeta yansıması gibidir. Bir yandan göçmen sayısındaki artıştan kaynaklanan daha “Avrupa merkezci” (Etnocentrik) bakış diğer taraftan bu bakışın bir yansıması olarak ortaya çıkan aşırı sağ ve ırkçı partilerin getirdiği iç politika söylemleri Avrupa’nın korumacı politikalarını güçlendirmiştir (Keleş, 2015). Burada etkili bir diğer unsur sadece Avrupa’da değil dünyada başlayan terör saldırılarının etkisi ile birlikte mülteci ya da göçmen, gelen yabancıların Batı ülkeleri için risk oluşturdukları ve Batılı toplumların güvenlik ve huzurlarını bozabilme ihtimalleridir. Güvenlik kaygısının yanı sıra etkili olan bir diğer neden ise göçmenlerin gelişinin Avrupalı işçiler için iş olanaklarını sınırlandırması ve Avrupalılar için ekonomik sıkıntıların artma ihtimalidir (Keleş, 2015). Bunun yanı sıra Avrupa Birliği’nin kendi içinde birleşme sürecinden öncesinde başlayan göç politikaları sadece iç politik gelişmelerden değil bunun yanı sıra birliğin kendi göç politikasına da eklenmiştir (ORSAM, 2012:12). Birliğin Suriye krizi ile birlikte ise daha “güvenlik” temelli politikalara yöneldiğini görmekteyiz. Daha doğru bir ifade ile henüz kendi sınırları içerisinde yer almayan sığınmacılar için sınırları dışında bir yerde sorunu çözmeye çalışmış ve bu sayede kendi sınırlarının güvenliğini esas almıştır. Keleş’e (2015) göre AB göç ve mülteci akınına karşılık kendi sınırlarını korumak için güvenlik önlemlerini artırmıştır. 2015 AB Eylem Planı’nda, Avrupa Birliği üyesi ülkeler Akdeniz’e daha çok savaş gemisi, uçak ve helikopterler gönderilmesi yönünde bir tavır geliştirerek güvenlik temelli bakış açılarını genişletmişlerdir. Aynı zamanda Akdeniz’deki Avrupa sınırlarını daha sıkı bir şekilde kontrol etmek için parasal kaynakların artırılması ve insan kaçakçılarına karşı askeri önlemler alınarak mültecilerin tekne, bot ve gemilere binmelerini ve kaçak göçler önleneyeceği ifade edilmiştir. Keleş’in yorumunu göre Batılı ülkeler bu önleme çabalarına karşılık kendi üzerlerine düşen sorumlulukları almayarak, çözüm için oldukça popülist bir yaklaşım gerçekleştirmekte ve sıkı denetim politikaları ile mültecileri ve diğer zorunlu göç mağdurlarını illegal yoldan göçe yönlendirmektedirler (2015). Benzer bir yoruma göre ise AB’nin göç yönetimi politikası asıl sorunu çözmeye yönelik olmayıp temelde kısa vadeli ve bu sorunu daha çok üçüncü ülke topraklarına doğru yönelterek görmezden gelmeye çabası taşımaktadır (ORSAM, 2012: 14). Avrupa ya da batılı ülkeler beklemedikleri bu göç sorununu çözüm bulmada yürüttüğü politikaların genel çerçevesine baktığımızda sorunu olabildiğince kendi sınırları dışında tutmak yönünde bir eğilim taşıdıkları açıktır. Bu bağlamda güvenli üçüncü ülke ve geri kabul anlaşmaları sınırlarının güvenliğini dolaylıda olsa korumayı sağlayan politikalar arasında en çok öne çıkanlar olmuştur.

4. Avrupa'nın Sığınmacı ve Mülteci Politikalarının Türkiye'ye Etkisini "Oryantalist Bir Söylem" Olarak Analiz Etmek Mümkün Mü?

Barbero'ya göre Said oryantalist bakışında, önde olan Batının medeni olarak tanımlandığını ve medeniyetleştirme misyonuna da Batıdakilerin sahip olduğunu ifade eder. Doğu ise ilkel, geri kalmış bir yerdir. Bu bağlamda Doğunun Batı tarafından üretilmesi hala karmaşık bir söylemdir. Hatta bu söylem ırkların hiyerarşisine dair eski söylemi yenilemiştir. Bunun sebebi ise entegrasyon sürecine dahil olacak belirleyici gruplar arasında uyumsuzluğun var olması ve entegre olmayan kültürlerin geriden gelen olarak kabul edilmesidir (Barbero, 2012:758). İşte bu bağlamda AB için göç ilişkisi içinde bulunduğu diğer milletler medeni olmayanlar olarak geriden gelmekte ve belirli bir tanımın içerisine dâhil edilmektedirler. Bu tespiti doğrulayan tutumu AB ile Türkiye arasında sürdürülen mülteci ve özelde Suriyeli mülteciler konusundaki politikalarda görebilmekteyiz.

Türkiye temelde bulunduğu konum ve stratejik önem dolayısıyla göç yolları üzerinde bulunan bir ülkedir. Türkiye'de göç ve göçmen sorunu, 1980 sonrasında komşu ülkelerdeki siyasal, sosyal ve ekonomik problemlerden dolayı artmış, buna paralel olarak Türkiye üzerinden Batılı ülkelere göçte bir hız yaşanmıştır. BMMYK ve Uluslararası Göç Örgütü tahminlerine göre 2015'te Avrupa ülkelerine Türkiye üzerinden 800 binden fazla mülteci göç etmiş durumdadır.¹¹ Bu rakamlar üzerinde biraz daha durduğumuzda, AB için Türkiye ile göç ilişkilerinin önemi daha da öne çıkmış olacaktır. Türkiye doğrudan coğrafi konumu itibari ile fakir Asya, Afrika ve Ortadoğu ülkeleri ile zengin Avrupa bölgesi arasında bir geçiş ülkesi görevi görmektedir. Türkiye, AB ülkelerine kara ve deniz bağlantısı sağlayan en stratejik ülkedir ve AB bölgesine yönelik mülteci göçünün yaklaşık yüzde ellisi Türkiye üzerinden gerçekleşmektedir (Köse, 2016:4). Bu göçün büyük kısmı da yasadışı yollardan batılı ülkelere geçiş için gerçekleştirilen hareketlerdir. Dolayısıyla Türkiye gerek göç alması gerekse Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden kaynaklanan kaçak göç yolları üzerinde bulunması nedeni ile bir transit ülke konumundadır. Türkiye'nin bu konumunu belirlemede ayrıca tarihsel olarak yaşanan göç deneyimleri belirleyici olmuştur. Türkiye'ye göçü birkaç farklı döneme ayırmak mümkündür. Osmanlı'nın son dönemi itibari ile göçün başladığı ilk dönemde temel özellik, nüfusu millileştirme ve başka ülkelerden anayurda gelmek isteyen soydaşların kabulü dönemidir. İkincisi, küreselleşmenin ulus devletler üzerinde etkili olmaya başladığı ve

¹¹ Bu konuda bkz: "UNHCR: Bir milyon mülteci ve göçmen 2015 yılında Avrupa'ya ulaştı", (BM Türkiye Dergisi, 2015).

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile siyasal birliklerin parçalandığı süreçte karşımıza çıkan dönemdir. Son dönem olarak karşılaşılan ise yine komşu ülkelerdeki siyasi krizlerin etkilediği ancak Suriyeliler özelinde şekillendirecek olursak Osmanlıcı, neo-Osmanlıcı diyebileceğimiz post-milliyetçi süreçtir (Danış, 2016:9). Bu son dönemde karşılaşılan göçün özellikle 1990'lara kadar sürdüğünü ancak sonraki süreçte farklılaştığı görülmektedir. 1990 sonrasında gelen göçmen, mülteci ya da sığınmacılar daha geniş bir coğrafyadan ve daha farklı etnik ve dini kökenlerden gelmiş olmalarıdır. Özellikle bunlar arasında Sahra Altı Afrika'dan gelen siyahiler, Moldovalı, Romen, Gürcü gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinden gelenler söz konusudur ve bunlar soydaş değildir. Bu gruplar nüfus içerisinde "yabancı" olarak tanımlanırken, soydaşlık üzerinden bağ kuranlar ise "içeri" olarak kabul edilir böylece ötekileştirmeden statüleri belirlenmiştir (Danış, 2016:9-10)¹².

Türkiye'nin yaşadığı göç süreçleri ve sahip olduğu konumu dolayısıyla bir takım yasal düzenlemelere başvurmuştur. Türkiye mülteciler ile ilgili koymuş olduğu coğrafi sınırlamadan ötürü AB tarafından sıklıkla baskı görmüştür. 1994 Mülteci Düzenlemesi ile birlikte Türkiye Avrupa dışından gelen mülteciler için bir çözüm arayışına girmiş ve coğrafi sınırlamasında düzenleme yapmıştır. Öncesinde bunu etkileyen olaylar 1980'ler ve 90'larda Türkiye'ye komşu bölgelerdeki istikrarsızlığın artması ile birlikte İran, Irak, Afganistan ve Somali'den gelen sığınmacılar ile karşılaşmış olunmasıdır. Türkiye bunlara mülteci statüsü veremezken, sığınma isteyenlerin kaydı için BMMYK ile işbirliğinde bulunmuş ve sonuçta üçüncü ülkelerde ikamet edilinceye kadar geçici sığınma vermiştir (Çelik ve Aydın, 2016:839). Sonrasında Türkiye hem bu geçici koruma süresinin kontrolü hem de sığınma talebinde bulunan doğudan gelen göçmenlerin yaşadıkları süreci denetlemek adına 1994 Sığınma Yönetmeliği'ni çıkarmıştır. Bu yönetmelikte ise artan talebi önlemek, kaçak ve yasadışı yollardan geçişi engellemek için zaman sınırlaması getirilmiştir. Buna göre sığınma talebinde bulunmak isteyenler Türkiye'ye girdikten sonra beş gün içerisinde BMMYK'ne kayıt yaptırmaları gereklidir. Aksi halde sisteme giriş yapamayacaklar ve sınır dışı edilme durumuyla karşı karşıya kalacaklardır (Çelik ve Aydın, 2016:839). Böylece Türkiye yasadışı göç yolları ile doğudan ülkeye giren ve ülke içerisinde yasadışı olarak yaşamlarını idame ettirmeye çalışanları

12 Türkiye'nin tarihsel olarak göçler ile ilgili bazı verileri şunlardır. Mübadele döneminde 1922 ile 1938 arasında Yunanistan'dan gelen soydaşlar olarak tanımlanan 384 bin kişi, 1988'de Halepçe katliamından kaçan Iraklı göçmenler yaklaşık 51 bin kişi, 1989'da Bulgaristan'ın uygulamış olduğu asimilasyon politikasından dolayı Türkiye'ye sığınan 345 bin kişi, 1991'de ise Irak'ın girdiği Körfez Savaşından dolayı gelen 467 bin kişi, 1998'e kadar Bosna'dan gelen 20 bin kişi, Kosova'dan gelen 17 bin kişi, 2001'de Makedonya'dan gelen 10 bin kişi. Bunlar içerisinde sadece Irak'tan gelenlerin hemen hemen hepsi geri dönmüşlerdir. (Danış, 2016:10).

hedef almıştır. Bu gelişmelerden sonra süreci asıl hızlandıran durum AB ile uyum süreci için girilen müktesebatından kaynaklanan gelişmelerdir. Türkiye 2005’de İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı’nı yayınlamıştır. Plana göre özellikle sığınmacı ve mülteciler ile ilgili yapılması gerekenler üç hedef üzerinden belirlenmiştir. Birincisi, milli statü belirleme sistemi, ikincisi Türkiye’nin 1951 sözleşmesinden itibaren koyduğu coğrafi sınırlamayı kaldırması ve son olarak AB’nin belirlediği konulara ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmesidir. Planda, Türkiye’nin sınır güvenliği ve kontrolü görevi bu dönemde AB’ye aday bir ülke olarak yeniden gündeme gelmiştir. Bu plana göre, İçişleri Bakanlığı bünyesinde sahil koruma dahil bütün sınır koruma meselelerinden sorumlu sivil ve uzman kolluklardan oluşan yeni bir birim oluşturulması öngörülmüştür. Ayrıca bakanlık içinde bir sivil ihtisas birimi oluşturulması planlanmıştır. Bu bağımsız bir yüksek kuruldur. Yasadışı göçle mücadele içinde sınırda kolluk görevlilerinin sayısı artırılmış ve eğitilmişlerdir. Ülke içi hareketleri izlemek üzere kontrol noktaları kurulmuştur. Gemilerin seyri için kontrollerin sıklaştırılması öngörülmüştür (İGABM Türkiye Ulusal Eylem Planı, 2005). Son olarak AB’ye üye olmadığı halde 1995’de Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı imzalanmasından tam 18 yıl sonra 2013’de Geri Kabul Anlaşması (GKA) imzalanmıştır (Köse, 2016:11). Aslında AB göç ilişkisi içerisinde bulunduğu pek çok ülke ile GKA imzalamıştır. 17 ülke ile imzalanan GKA’dan 16’sı yürürlüğe girmiştir. GKA ülkeye yasadışı yollarla gelenlerin yasadışı geldikleri bu ülkeden anlaşma ile belirlenen kaynak ülkeye ya da geçiş yaparak geldiği en son ülkeye geri gönderilmesini düzenleyen anlaşmadır (Ercan, 2016:11). GKA’nı ortaya çıkaran ve gerekli hale gelmesini sağlayan gerekçe aslında Avrupa’nın yaşadığı göç deneyimleri ile ilişkilidir. Buna göre İkinci Dünya Savaşı’na kadar Avrupa’nın “göç gönderen” bir konumda olduğunu Yirminci Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise göç alan bir konuma geldiğini söylemek mümkündür. Avrupa Topluluğu için göç ile ilgili anlaşmaların gerekliliği 1985’de Schengen Anlaşması’nın imzalanması ile öne çıkmıştır. 1992’de imzalanan Maastricht Anlaşması’da buna ek olarak AB göç politikaları üzerinde görünür bir etkiye sahiptir. Ancak Amsterdam Anlaşması ortak göç politikası konusunda en önemli anlaşmadır. Göç politikaları ulus üstü geleceği ve üçüncü nesil geri kabul anlaşmaları AB’de sınır kontrolü güvenliği için bir anahtar ölçüdür. GKA’a göre, iade şartı için öncelikle yasadışı olarak geldiği ülkeye diğer bir ülkeden iade edilmek istenen ülkeden geldiğini veya transit geçiş yapıldığını ispatlaması gereklidir. İade edilmesi ancak bu ispatlar gerçekleştikten sonra ve gerekli araştırmalardan sonra yapılmaktadır. Bütün bu süreç içerisinde talep edilen mali olanaklar ise AB ülkeleri fonundan karşılanmaktadır (Ercan 2015:12). Özetle Avrupa Birliği, mülteci sorununa yönelik uygulamalarında çözüm bulmadan ziyade geçici çözümler üreterek,

sorunu kendi sınırlarından uzak tutmaya çalışmaktadır. Özellikle güvenli ülke tanımlaması ile mülteciler ile ilgili genel bir değerlendirmede bulunarak iltica başvurusunda bulunanları başka bir güvenli sayılacak ülkeye göndermeye çalışmaktadır. Ancak bu uygulamalar bir çözüm olarak gösterilse dahi sığınmacıların en temel insan hakkı olan sığınmacı hakkını elinden alarak, toplu halde Avrupa sınırlarından geri göndermesi indirgemeci bir tavidir (Turan ve Şaşkın, 2017:53). Burada yine Avrupa'nın temel değerlerini yücelttiği bir tutum içerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Türkiye ile imzalanan GKA Suriye krizi sonrasında yaşanan olaylara çözüm olarak güvenlik temelli yaklaşımın karşılığında aynı zamanda sınırların dışsallaştırıldığı bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. GKA, Türkiye'ye göç etmiş 3 milyonu aşan Suriyeli mültecilerin konumu ve gelecekleri açısından oldukça önemlidir.¹³ Türkiye Suriye krizinin en başından itibaren Suriyelileri kabul eden ve onlara ev sahipliği yapmaya çalışmış olmasına karşılık, sürecin uzaması Suriyelilerin Batıya göçüne neden olmuştur. GKA ile birlikte AB Türkiye'den gerçekleşecek yasadışı göçe engel olabileceğini düşünürken beraberinde vize serbestliği ile AB'ye üye olma yolunda önemli bir kazanıma kavuşmuş olacaktır. Bir diğer ifade ile Türkiye'nin unutulmuş ve biraz da ihmal edilen AB uyum süreci yeniden gündeme gelmiştir.

Müzakereler sonucunda 29 Kasım 2015 tarihinde kabul edilen Ortak Eylem Planı uyarınca GKA'nın 1 Haziran 2016'da tam olarak uygulamaya konmasına karar verilmiştir. İki taraf arasında bu anlaşmaya ve bir yol haritasına bağlı olarak yürütülen vize diyalogu da böylelikle hızlandırılmış, Türkiye'nin yol haritasındaki kriterleri büyük ölçüde yerine getirmesi üzerine Avrupa Komisyonu, Türk vatandaşlarının Schengen bölgesine vizesiz seyahat edebilmeleri için tavsiye kararını 4 Mayıs 2016'da yayımlamıştır. AB Konseyi ve Avrupa Parlamentosu'nda yapılacak oylamaların neticesinde bu kararın Haziran 2016'da yürürlüğe girmesi öngörülmüştür. Ne var ki AB kurumlarının Türkiye'nin vize yol haritasındaki gereklilikleri tam olarak yerine getirmediğine dair görüşünü devam ettirmesinden dolayı her iki süreç de beklenen şekilde neticelenmiş değildir. Düzensiz göçmenlerin geri kabulü başlığını taşıyan madde Haziran 2016'da ilk sonuçlarını göstermiş ve uygulama hayata geçirilmeye başlanmıştır. Türkiye böylece önceden taahhütte bulunduğu AB'nin doğudaki en son sınırı olarak sınırlarını koruma ve bekçilik görevinin gereklilikleri tam yerine getirilmese de artık fiili olarak yapmak durumunda kalmıştır. AB ile Türkiye arasında yaşanan mülteciler konusundaki ilişkiler vize serbestisinin kısa vadede uygulamaya konacağı yönündeki beklentileri artırmış olmakla beraber, vize diyalog sürecinin nasıl sonuçlanacağı konusundaki belirsizlik tamamen ortadan

13 Bu konuda bkz: "HÜGO: Türkiye'deki toplam mülteci sayısı 3,6 milyonu aştı", <http://www.hurriyet.com.tr.12.04.2017>

kalkmış değildir. Türkiye vize serbestisini GKA'nın uygulanması için olmazsa olmaz bir şart olarak gördüğünden, bu belirsizlik GKA'nın geleceğini de etkilemektedir.

Sonuç

Avrupa ülkeleri bir birlik çatısı etrafında bir araya gelirken ortak kültür, ortak yurttaşlık ve ortak bir devlet sınırları içerisinde bir arada yaşama kültürünü yaratmaya ve belirli sınırlar çizmenin gerekliliğinin bilincindedirler. AB ülkeleri artan mülteci akını ile karşılaştığından daha önceden belirlenmiş bir doğal sınır olarak ifade edilecek Akdeniz'i kendileri için uygun sınır olarak belirlemişlerdi (Çınar, 2014: 175). Driessen'in işaret ettiği gibi aslında "Akdeniz sadece politik, nüfus ve ekonomik olarak bölünme değil, aynı zamanda bir tarafta demokrasi ve sekülerizm ile diğer tarafta totalitarizm ve dinsel fanatizm arasında bir bariyer olarak Avrupalılar için ideolojik ve aynı zamanda ahlaki bir sınırdır" (1998:100 akt. Barbero, 2012:753). Avrupalı ya da batılı değerlerin bu artan mülteci akını karşısında daha da çok yüceltildiğini söylemek mümkündür. Akdeniz Avrupa için doğal bir sınır olarak görülürken, diğer taraftan Avrupa Birliği içerisinde Avrupa vatandaşlığı ve ötekiler arasındaki alanların şekillenmesine de neden olmuştur. Avrupalıların Avrupa vatandaşlığına bakışı bu dönemde "oryantelize" edilen bir vatandaşlık halini almıştır. Dışarıdan gelenler için kullanılan kavramlar illegal, anti sosyal, vahşi, terörist ya da bunların hepsi birlikte, anti-yurttaş olarak ifade edilebilir (Barbero, 2012:754). Avrupa kendi yüksek medeniyetine ait özellikler ile kendi toplumunun varlığı için tehdit olarak gördüğü ötekileri kendi dışında tanımlamış ve kendi sınırları bu süreçte güçlendirmiştir. Dolayısıyla AB için ötekiler zaman zaman tehlike, zaman zaman da bir yük olarak görülmektedir. AB'nin bu sürede sadece kendisi için etkin kullanabileceği, yetenekli göçmenlere kapılarını açmayı taahhüt etmesi ve mülteci sorununu sadece maddi açıdan destekleyerek çözebileceğine inanması, AB'nin politikalarındaki oryantalist ve ötekileştirici bakışın bir diğer örneği olarak görülebilir. AB Suriyeliler özelinde geliştirdiği mülteci politikalarında seçici ve güvenlik artıcı önlemleri tercih etmiştir. Bu minvalde AB'nin Suriyeli mülteci krizi ile mücadelesindeki yaklaşımına yönelik diğer eleştirilerden biri Uluslararası Af Örgütü (UAÖ)'nün de dile getirmiş olduğu konudur. UAÖ, Avrupa'nın sorumluluk almadığı ve mültecilerin kendi himayesine alacak güvenli yollar bulması gerektiği vurgusunda bulunmuştur (Aydoğan, 2015). Bir diğer eleştiri ise AB gibi özellikle kültürel birliktelik ve insan hakları gibi her yerde ve her zaman geçerli olan, ekonomik anlamda serbest dolaşımı öne çıkaran liberal politikalarına karşılık, göç eden insanların dolaşımı söz konusu olduğunda, kendisini koruma çabası içinde olmasıdır. Bir yandan ulus-devletleri sınırlama çabası içerisinde olan, tek tipleşmeye karşı olan AB kültürü diğer taraftan sınırlarına başka uluslardan

insanlar dayandığında AB'ye üye ülkelerin uluslarını koruma çabası içindedir. Oysa Avrupa için ekonomik ve sosyal anlamda kalkınma temel faktör ise bunun sadece Batılı insanlar için bir coğrafi hareketliliğin varlığı olarak görmek sıkıntılar doğurabilir (Keleş, 2015). Bu açıdan Avrupa'nın sorunu dışlayan bakışı Suriye gerçeğini doğulu bir toplumun geçici bir durumu olarak görmesi oryantalist bir söylemin yansıması olduğu ifade edilebilir.

Sonuç olarak Batı için tarihsel ve yapısal olarak kadim bir sorun olarak kabul edilen değerlerinin korunması son dönemdeki göç akını konusundaki yaklaşımında da belirmiştir. Bu süreçte Türkiye ile ilişkilerinde, AB'ne üyelik tartışmaları, Geri Kabul Anlaşması imzalanması ve uygulaması en son olarak da GKA karşılığında vize serbestliği kolaylığı gibi öne çıkarılan politikaların şekillendirilmesi AB'nin korumacı, güvenlik artırıcı yaklaşımının bir sonucudur. Türkiye özellikle Suriye krizinde sınırlarını açarak, kamplar ve imkanlar yaratarak evrensel değerlere yakışan ve olukça insani değerleri öne çıkararak süreci yönetmeye çalışmış dahi olsa eksiklikler taşımaktadır. Bu dönemde Avrupa ile ilişkilerde şekillenen konumu ise daha çok Avrupa'nın biçtiği rol üzerinden dayatılmıştır. Türkiye'ye sığınan bu mülteciler, şartlı mülteci pozisyonunda bekletilmekte ve gerektiğinde sınırlara dayanmalarını önleyecek bir yaptırım gücü olarak düşünüldüğünde pazarlık konusu olabilmektedir. Elbette böylesi bir kriz durumunda Türkiye'den beklenen gelen bütün mültecileri kendi ülkesine kabul etmek olmayacaktır. Ancak evrensel değerlere dayalı yeni yaklaşımlar ile politikaların üretilmesi kısa vadeli gözükmeyen bu sorunda daha derinlikli bir değişim yaratabilecektir.

Kaynakça

- Arendt, Hannah (2014), *Totalitarizmin Kaynakları-2 Emperyalizm*, (İstanbul: İletişim Yay.) (Çev: Bahadır Sina Şener).
- Aydoğan, Bekir (2015), "Türkiye-AB ilişkilerinin Mülteci Boyutu" <http://www.ajansdergi.com/index.php?case=news&id=476&title=turkiye-ab-iliskilerinin-multeci-boyutu> (05.06.2016).
- Barbero, Iker (2012), "Orientalising citizenship: the legitimization of immigration regimes in the European Union", *Citizenship Studies*, 16 (5-6):751-768.
- Başçeri, Esin Yılmaz (2001), *Almanya'da Sığınma Sorunu ve Türkiye-Almanya İlişkileri*, (İstanbul: Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- BM Göç Terimleri Sözlüğü (2010), <http://multeci.net/?p=15>, (08.02.2018).
- BM Türkiye Dergisi (2015), "UNHCR: Bir milyon mülteci ve göçmen 2015 yılında Avrupa'ya ulaştı", <http://www.bmdergi.org/tr/bir-milyon-multeci-ve-gocmen-2015-yilinda-avrupaya-ulasti/>, (11.07.2016).

- BMMYK (2005a), "Mülteciler ve Türkiye; Türkiye'nin Bireysel Başvurular İçin Sığınma Sistemi" <http://www.un.org.tr>. (12.06.2005).
- BMMYK (2005b), "Mülteci Hukuku Eğitim CD'si" Güncelleme; Nisan 2005 Bulut, Yücel. (2002), *Oryantalizmin Eleştirel Kısa Tarihi*, (İstanbul: Yöneliş Yayınları).
- Childe, Gordan. (2002), *Tarihte Neler Oldu*, (İstanbul: Alan Yay.) (Çev. A. Şenel, M.Tuncay).
- Çelik, Soner ve Aydın Aydın (2016), "Türkiyede Suriyeli Sığınmacı Krizinin Avrupa Birliği İlişkinde Yansımaları", *International Multidisciplinary Conference*, (Antalya: Proceedings Book):837-846
- Çınar, Yusuf (2014), "Uluslar Birliği'nden Avrupa Birliği'ne Avrupa'nın Evrensel Toplum İdeali ve Türkiye", *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 24 (XII): 171-198.
- Çırakman, Aslı (2001), "Avrupa Fikrinden Avrupa Merkezçiliğe", *Doğu-Batı*, 14, (Ankara: Doğu-Batı Yayınları).
- Danış, Didem (2016), "Türk Göç Politikasında Yeni Bir Devir: Bir Dış Politika Enstrümanı Olarak Suriyeli Mülteciler", *Saha, Helsinki Yurttaşlar Derneği*, 2:6-12.
- Ercan, Murat (2016), "Mülteci Krizi Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri ve Geri Kabul Anlaşması", *Bölgesel Çalışmalar*, 1 (1): 1-22.
- Giddens, Anthony (2008), *Sosyoloji*, (İstanbul: Kırmızı Yayınları), (Haz: C. Güzel).
- Güleç, Cansu (2015), "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları Ve Türkiye'ye Yansımaları", *Tesam Akademi Dergisi* -, 2 (2):81-100.
- Hacioğlu, F. Zeynep (2016), "Geri Kabul Antlaşması", Muharrem Balcı (Edt), *Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Birikimler* 5, (İstanbul: Hukuk Vakfı Yay): 409-417
- Haldrup, Michael Lasse Koefoed and Kirsten Simonsen (2006). "Practical Orientalism-Bodies, Everyday Life And The Construction Of Otherness", *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*, 88 (2), 173-184.
- Hentch, Thierry (1996), *Hayali Doğu*, (İstanbul: Metis Yayınları), (Çev. Aysel Bora).
- İltica ve Göç Mevzuatı (2005), http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, (17.12.2017).
- İGABM Türkiye Ulusal Eylem Planı (2005), <http://www.goc.gov.tr/icerik3/iltica-ve-goc-ulusal-eylem-planı>, (10.06.2017).
- Kahraman, Hasan B. (2002), "İçselleştirilmiş, Açık ve Gizli Oryantalizm ve Kemalizm", *Doğu-Batı*, 20, (Ankara: Doğu-Batı Yayınları).
- Kahraman, Hasan. B. ve Keyman, Fuat. (1998), "Kemalizm Oryantalizm ve Modernite", *Doğu-Batı*, 20, (Ankara: Doğu-Batı Yayınları).
- Kamiloğlu, Can (2016), "Suriye'de Savaşın Acı Bilançosu", <http://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-savasin-aci-bilancosu/3211012.html>, (11.07.2016).
- Keleş, Janroj Y (2015), "Aynı şeyleri yaparak farklı sonuçlar beklemek", www.yeniozgurpolitika.org/index.php?rupel=nuce&id=41551, (15.06.2016).
- Keyman, Fuat, Mahmut Mutman ve Mesut Yeğenoğlu (1996), *Oryantalizm, Hegomanya ve Kültürel Fark*, (İstanbul: İletişim Yayınları).
- Kılıç, Taner (2010), "Bir İnsan Hakkı Olarak İltica", www.multeci.net/index.php?option=com_content...hakkı-olarak...14, (11.07.2016).
- Koca, Murat (2002), "AB Ülkelerinde Göç, Mülteciler ve Yabancı Uyrukluların İstihdamı". *Türk İdare Dergisi*, 74 (436):97-133.

- Köse, İsmail (2016), "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7 (1):1-27.
- Kymlicka, Will (2015), *Çokkültürlü Yurttaşlık, Azınlık Haklarının Liberal Teorisi*, (İstanbul: Ayrıntı Yayınları), (Çev. Abdullah Yılmaz).
- Meyers, Eytan (2000), "Theories of International Immigration Policy-A Comparative Analysis", *International Migration Review*, 34 (4): 1245, Akt. Köse, İsmail. (2016), "Avrupa Birliği'nin Mülteci Açmazı ve Türkiye-Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması", *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 7(1).
- Mole, Nuala (1997), "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Bakımından Mültecilerin Günümüzdeki Mevcut Durumunun Belirli Yönlerinden Kaynaklanan Problemler", *İnsan Hakları Dosyaları*, No:9.
- ORSAM (2012), Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi, Akt. Güleç, Cansu. (2015), "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları", *Tesam Akademi Dergisi*, 2 (2): 81 -100.
- Pazarıcı, Hüseyin (1989), *Uluslararası Hukuk Dersleri II*, (Ankara: SBF ve Basın- Yayın Yüksekokulu Basımevi).
- Said, Edward W. (1995): *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*. Penguin Books, London.
- Said, Edward W. (1998), *Oryantalizm*, (İstanbul: İrfan Yayınları) (Çev. N. Uzel).
- Said, Edward W. (2004), "Orientalism Once More", *Development and Change*, 35 (5):869-879.
- Samur, Hakan (2008), "Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2):1-16.
- Sert, Deniz (2014), "Küresel Hareketlilik ve Göç", Balta, Evren. (Ed), *Küresel Siyasete Giriş*, (İstanbul:İletişim Yayınları): 505-522.
- Sibai, Mustafa (1993), *Oryantalizm ve Oryantalistler*, (İstanbul: Beyan Yayınları).
- Soykan, Cavidan (2015), "Mültecilik ve İnsan Hakları", *Kontrast*, 45: 4-7, (Ankara: Mattek Matbaa).
- Steinbock, Daniel J. (1998), "Interpreting The Refugee Definition", *Ucla Law Review*, 45: 733-816'den Akt. Ergüven, N.S. ve Özturanlı, B. (2013), "Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye", *AÜHFD*, 62 (4):1007-1061.
- Turan, Yıldırım ve Osman Şaşkın (2017), "Ab'ye İltica Başvurularının Değerlendirilmesinde Geri Kabul Ve Güvenli Üçüncü Ülke Tartışmaları", *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (1):45-56.
- T-ABVMSGKAHTSY (2016), Türkiye-AB Vize Muafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular ve Yanıtları, https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, (06.05.2017).
- Wanner, Philippe (2002), "Migration trends in Europe", *European population Papers Series*, No:7.
- Yücel, Sümeyra Yıldız (2017), *Avrupa'nın Mültecilerle İmtihanı* (Ankara: SETA Yayınları).

İnternet Kaynakları ve Mevzuat

- "Yasa dışı göç yine can aldı", <http://tr.euronews.com/2017/03/25/yasa-disi-goc-yine-can-aldi>, (Erişim tarihi:05.02.2018).
- "Antalya'da yasadışı yollarla göç eden 105 Suriyeli kaçak yakalandı", http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/616214/Antalya_da_yasadisi_yollarla_goc_edan_105_Suriyeli_kacak_yakalandi.html#, (Erişim tarihi:05.02.2018).

“Alan Kurdi Davası'nda ilk duruşma”, <http://www.rudaw.net/turkish/middleeast/turkey/110220165>, (Erişim tarihi:05.02.2018).

“HÜGO: Türkiye'deki toplam mülteci sayısı 3,6 milyonu aştı”, <http://www.hurriyet.com.tr/hugo-turkiyedeki-toplam-multeci-sayisi-3-6-mi-40425054>, (Erişim Tarihi: 06.02.2018).

Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_13.pdf, (Erişim tarihi: 25.01.2018).